

معرفی اجمالی استان خراسان شمالی

وجه تسمیه :

بر اساس نظر محققین واژه خراسان بازمانده گونه کهن واژه « خاور » و متشکل از دو جزء « خور » به معنای خورشید و « آسان » به معنای آمدن است یعنی جایی که خورشید از آن برمی آید و چون این منطقه در خاور ایران قرار گرفته این وجه تسمیه به نظر درست می آید واژه شمالی نیز به سبب جدا شدن از خراسان سابق و قرار داشتن در شمال ایران به ادامه آن داده شده است.

موقعیت جغرافیایی:

استان خراسان شمالی نگین سرسبز شمال شرق ایران ، حاصل تقسیم استان خراسان در بهار ۸۳ است . لایحه ای که توسط دولت به مجلس ارائه شد، در تاریخ ۸۳/۲/۲۹ به تصویب نمایندگان مجلس و در مورخه ۸۳/۳/۹ به تصویب شورای نگهبان رسید و خراسان شمالی به مرکزیت شهر بجنورد رسماً شکل گرفت . از نظر موقعیت جغرافیایی از طرف شمال دارای ۲۸۱ کیلومتر مرز مشترک با کشور ترکمنستان می باشد و مرزهای داخلی آن از شرق و جنوب به خراسان رضوی ، از جنوب غربی به سمنان و از غرب به استان گلستان محدود می شود.

قومیت‌های استان:

جاذبه های اجتماعی استان خراسان شمالی بخش مهمی از دیدنی های این منطقه را تشکیل میدهند . استان خراسان شمالی از نظر اجتماعی یک دست نبوده و محل زندگی اقوام گوناگون است ، قومیت های مختلفی در این استان زندگی می کنند که از جمله از آنها می توان به قوم های ترک ، کرمانج ، ترکمن ، کرد ، تات ، اقلیت های بلوچ ، عرب ، لر و فارس های مهاجر اشاره کرد . وجود قومیت های گوناگون و فرهنگ های متنوع سبب به وجود آمدن تنوع بسیاری در جاذبه های اجتماعی این سرزمین شده است ، که از جمله می توان به جشن ها و آیین های محلی اشاره کرد که براساس آداب و رسوم هر یک از اقوام در این استان برگزار می شود .

مردم استان خراسان شمالی که متشکل از اقوام کرد (کرمانج) ، فارس (تات)، ترک ، ترکمن و اقلیت های قومی دیگر همچون بلوچ ، عرب و لر می باشد ، با وحدت و یکپارچگی خاصی ، استان را به کانون وحدت قومیت ها و مذاهب مختلف تبدیل کرده اند . جمعیت استان با ضریب جوانی ۴۴ درصد (نسبت سهم سنین کمتر از ۱۵ سال از کل جمعیت استان) از نرخ باسوادی ۷۴/۵ درصد پایین تر از ۸۰ درصد متوسط کشور برخوردار است .

تعداد شهرستان و آبادیها:

این استان از ۶ شهرستان بجنورد (مرکز استان)، شیروان، اسفراین، مانه و سملقان، جاجرم و فاروج و ۱۵ بخش و ۴۱ دهستان و بیش از ۱۰۰۰ روستای دارای سکنه تشکیل شده است.

سرشماری سال ۸۵

نام شهر	جمعیت (نفر)	وسعت (کیلومتر مربع)
بجنورد	۳۲۸.۴۸۹	۵۸۰۰
اسفراین	۱۲۳.۱۴۴	۵۱۹۲
شیروان	۱۵۶.۱۸۱	۳۷۸۹
جاجرم	۵۸.۴۸۳	۵۸۷۹
مانه و سملقان	۹۵.۵۸۲	۵۹۷۸
فاروج	۴۹.۶۹۳	۱۷۳۶

مساحت و تراکم نسبی جمعیت:

خراسان شمالی با جمعیت تقریبی ۸۱۱ هزار و ۵۷۲ نفر و مساحت ۲۸ هزار و ۱۷۹ کیلومتر مربع مساحت، (تراکم ۳۰ نفر در کیلومتر مربع)، ۱/۷۱ درصد از مساحت و ۱/۲۲ درصد از جمعیت کل کشور را دار است. براین اساس این استان از نظر مساحت از ۱۴ استان کشور و ۵۱ کشور جهان بزرگتر است و از نظر جمعیت نیز از ۷ استان کشور پرجمعیت تر می باشد.

بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۸۵ از جمعیت ۸۱۱ هزار و ۵۷۲ نفری ساکن در محدوده فعلی خراسان شمالی تعداد ۳۹۲ هزار و ۴۵۸ نفر ساکن در نقاط شهری و ۴۱۴ هزار و ۳۶۵ نفر در نقاط روستایی ساکن هستند. که با این ترتیب نرخ شهرنشینی با رقمی معادل ۴۸/۳ درصد از رقم بسیار پایین تری نسبت به نرخ متوسط شهرنشینی کشور (۶۱/۳ درصد) برخوردار است.

جمعیت استان با ضریب جوانی ۴۴ درصد (نسبت سهم سنین کمتر از ۱۵ سال از کل جمعیت استان) از نرخ باسوادی ۷۹ درصد - پایین تر از ۸۵/۶ درصد متوسط کشوری - برخوردار است.

نرخ بیکاری جوانان (۲۴-۱۵ ساله) در خراسان شمالی ۱۱/۱ درصد می باشد که از میانگین کشوری پایین تر است.

وضعیت اقتصادی استان خراسان شمالی

اشتغال در استان:

عرضه نیروی کار استان معادل جمعیت شاغل و بیکار در محدوده سنی ۱۰-۶۴ ساله است که براساس تعاریف بین المللی به عنوان جمعیت فعال از نظر اقتصادی قرار می گیرد. به لحاظ ساختار اشتغال نسبت توضیح شاغلان در گروههای عمده فعالیت‌های اختصاصی ، بخش کشاورزی ۴۴ درصد، بخش صنعت و معدن و ساختمان ۲۸ درصد و بخش خدمات ۲۸ درصد شاغلان را به خود اختصاص داده اند و نرخ بیکاری در سال ۱۳۸۳ ، ۱۳/۳ درصد بوده است که این نرخ درشش ماه اول سال ۱۳۸۴ در کل کشور ۱۰/۳ درصد می باشد ، که این آمار در مقایسه با متوسط نرخ ۲۳ ، ۳۰/۶ و ۴۶/۶ درصد کشور به خوبی گویای پتانسیل های بخش کشاورزی و صنعت در این منطقه از کشور می باشد .

آمار شاغلان بخش صنایع دستی با توجه ب هاطلاعات سال ۱۳۸۴ ، ۶۷۱۱۵ نفر می باشد که ۲۸۲۴۶ کارگاه تولیدی در سطح استان به ثبت رسیده که تولیدات این کارگاهها که شامل قالی دسبتاف و ترکمن ، گلیم ، سفره دوزی ، پلاس ، پشتی ترکمنی ، رودوزیهای سنتی ، سفره سوزنی ، پادری ، تابلو فرش ، چادر فرش ، چارق دوزی می باشد

نسبت جمعیت و بیکاری استان خراسان شمالی به کل کشور با توجه به قانون برنامه چهارم توسعه

(هزار نفر)

رشد متوسط سالانه	۱۳۸۸		۱۳۸۳		
	استان خراسان شمالی	کل کشور	استان خراسان شمالی	کل کشور	
۱/۴	۸۷۷	۷۲۳۹۰	۸۲۰	۶۷۶۵۶	کل جمعیت
۳/۴	۳۰۹	۲۵۵۳۹	۲۶۱	۲۱۵۶۸	عرضه نیروی کار
-۴/۲	۲۶	۲۱۵۰	۳۲	۲۶۶۲	جمعیت بیکار
	۸/۴	۸/۴	۱۲/۳	۱۲/۳	نرخ بیکاری

نسبت جمعیت و بیکاری استان خراسان شمالی به کل کشور با توجه به سند ملی توسعه استان خراسان شمالی

(هزار نفر)

		۱۳۸۸		۱۳۸۳		
رشد متوسط سالانه سند ملی	رشد متوسط سالانه	استان خراسان شمالی	کل کشور	استان خراسان شمالی	کل کشور	
توسعه استان	سالانه					
۱/۵	۱/۴	۸۸۱	۷۲۳۹۰	۸۲۰	۶۷۶۵۶	کل جمعیت
	۳/۴	۳۱۰	۲۵۵۳۹	۲۶۱	۲۱۵۶۸	عرضه نیروی کار
	-۴/۲	۳۰	۲۱۵۰	۳۲	۲۶۶۲	جمعیت بیکار
		۹/۸	۸/۴	۱۳/۳	۱۲/۳	نرخ بیکاری

صنعت:

مجتمع عظیم پتروشیمی، کارخانه سیمان و کارخانه های پلاستیک بجنورد، مجتمع فولاد اسفراین، کارخانه آلومینای جاجرم، نیروگاه برق، کارخانه قند و کارخانه الیاف شیروان، کارخانه های متعدد پنبه پاک کنی، صنایع غذایی، کشاورزی، ساختمانی و نشانگر جایگاه ویژه این استان در صنعت منطقه شمال شرق کشور است.

بر اساس نتایج سرشماری کارگاههای صنعتی ۱۳۸۱ کشور، خراسان شمالی دارای ۳۶۰۰ کارگاه صنعتی با ۱۲۵۴۵ شاغل است که دارای ۸۷۳۶۱۰ میلیون ریال ارزش افزوده می باشد. تعداد ۱۰۷ واحد صنعتی با ۱۰ نفر کارکن و بیشتر در سطح استان فعال است. در حال حاضر ۳۰ معدن فعال از جمله معادن اکسید آلومینیوم، کلسیت، بنتونیت، باریت، ماسه سیلیسی، سنگهای تزئینی و ... در سطح استان بهره برداری می شود و به عبارتی ۰/۸۹ معادن فعال کشور در این استان واقع می باشد.

در زمینه صنایع و معادن در موارد زیر امکان صادرات محصولاتی چون گاز آمونیاک، اوره کشاورزی، کریستال ملامین، سیمان خاکستری، شمش فولادی و مقاطع فولادی، باریت معدنی، آلومینا معدنی هر کدام به میزان ۱۷۵۷/۵۲۰، ۷۴۹۸/۵۰۰، ۱۷۴۷۱، ۳۲۵۲۴، ۴۴۴۴۰، ۳۰۰ و ۱۰۰۰۰ تن می باشد که ارزش صادراتی به میزان ۲/۸۰۰/۰۰۰ یورو خواهد داشت. در بخش صنایع در سطح استان ۵ طرح مهم طرح توسعه سیمان بجنورد، طرح سیمان اسفراین، طرح سیمان سمنگان، سیمان یادمان شیروان و طرح پتروشیمی شیروان، کانی، کود و کریستال

ملازمین در دست اجرا می باشد از لحاظ ژئوفیزیکی و ژئوشیمیایی خراسان شمالی دارای ظرفیت بالایی در زمینه کانسارهای فلزی: مس، آهن، جیوه و غیر فلزی: زغال سنگ، گچ، گچ خاکی، باریت، بنتونیت، کوارنیت، گرانیت، آهک، کلسیت، دولومیت، بوکسیست، فسفات رسوبی می باشد.

این طرحهای اکتشافی به اضافه اکتشاف پتانسیل های جدید مواد معدنی در سطح استان و در مناطقی همچون گرمه و جاجرم، بجنورد، اسفراین و سنخواست، شهر آباد، راز و جرگلان در حال اجرا می باشد.

معدن:

در حال حاضر در این استان ۲۴ معدن قابل بهره برداری با ۱۵ نوع ماده معدنی وجود دارد.

ردیف	شهرستان	تعداد معدن	درصد	نوع معدن
۱-	بجنورد	۱۲	۲۷/۲۷	باریت- سنگ لاشه- مارن- ماسه میلی مرم - ماسه میلی مرم
۲-	شیروان	۸	۱۷/۱۸	خاک صنعتی - سنگ آهک - سنگ لاشه - مرم
۳-	اسفراین	۱۰	۲۲/۷۲	بوکسیت - زغال سنگ - آهک سست - سنگ گچ - سنگ لاشه
۴-	جاجرم	۵	۱۱/۳۶	بوکسیت - خاک سرخ - سنگ آهک - سنگ لاشه - نمک آبی
۵-	مانه و سملقان	۸	۱۸/۱۸	پنتونیت - سنگ لاشه - کلسیت
۶-	فاروج	۱	۲/۲۷	پوکه معدنی
	جمع:	۲۴	۱۰۰	

کشاورزی و دامپروری:

قطب کشاورزی و دامپروری شرق ایران، استان خراسان شمالی است تنوع اقلیم و مساعد بودن شرایط آب و هوایی، موفقیت بی نظیری را نصیب این استان نوپا کرده است که تولید بیش از ۵۷ نوع محصولات کشاورزی و باغی، توان بالای این خطه را در تولید مشخص می سازد وسعت مراتع این استان ۲/۵ میلیون هکتار، جنگلهای پهن برگ ۳۰ هزار هکتار، سوزنی برگ ۳۵ هزار هکتار، اراضی دیم کشاورزی ۲۵۰ هزار هکتار و اراضی آبی ۱۷۰ هزار هکتار می باشد. کشاورزی اصلی ترین شغل ساکنان استان خراسان شمالی بوده که به گونه سنتی و نیمه صنعتی رواج دارد.

مهم ترین فرآورده های کشاورزی این استان : پنبه ، گندم ، جو ، زیره ، حبوبات ، سبزیجات ، گیاهان صنعتی ، جالیزی و علوفه ای است .

در این منطقه همچنین انواع محصولات باغی چون : آلو ، گیلان ، آلبالو ، انگور و سیب نیز به عمل می آید. به دلیل وجود مراتع غنی ، دامداری این ناحیه نیز از رونق خاصی بر خوردار بوده و انواع محصولات دامی جزو تولیدات اهالی به شمار می آیند .

دامداری ساکن و دامداری نیمه کوچ نشینی در تمام نقاط استان خراسان شمالی رواج دارد و پرورش زنبور عسل ، کرم ابریشم و طیور نیز در کنار دامداری صورت میگیرد . فرآورده های دامی به ویژه روغن ، پشم ، گوشت و پوست ، علاوه بر تامین نیاز داخلی ، به سایر نقاط نیز فرستاده میشود .

بخش کشاورزی استان :

دارابودن آب و هوای چهار فصل ، رودخانه های پر آب از استعداد های بالقوه استان در زمینه کشاورزی می باشد . در صورت تقسیم محصولات به دو مقوله زراعی و باغی می توانیم شاهد تنوع محصولات زراعی در سطح استان باشیم . محصولات زراعی متشکله از گروهبندیهای زیر :

گروه	نام محصولات
غلات	گندم، جو، ارزن ، شلتوک
محصولات صنعتی	وش، پنبه ، پنبه دانه ای ، کلزا
حبوبات	عدس، نخود،لوبیا
سبزیجات	سیب زمینی ، پیاز، گوجه فرنگی
نباتات علوفه ای	ذرت علوفه ای
گیاهان دارویی	باریجه، سریش، آویشن ، کتیرا، شیرین بیان

محصولات باغی

گروه	نام محصول
میوه های دانه دار	سیب، گلابی
میوه های هسته دار	زردآلو، آلبالو، گیلاس، آلو
میوه های دانه ریز	انگور
میوه های خشک	گردو، بادام

محصولات دیگری همچون کشمش و نوغان نیز به ترتیب با ۲۰۰۰۰ و ۶۵ تن موقعیت خوبی در استان دارامی باشد.

بخش دامی استان :

دامداری و دامپروری به لحاظ استعدادهای استان از نظر آب و هوا و زمین موقعیت خوبی را دارامی باشد به نحوی که قبل از تقسیم استان خراسان، بجنورد دومین شهر از لحاظ پرورش گاو و گوساله بعد از مشهد بوده است . محصولات تولیدی بدست آمده از گاو و گوسفند چه به لحاظ گوشت و چه فرآورده های بدست آمده از آن همچون پوست ، روده و غیره و همچنین شیروفرآورده های آن بسیار حائز اهمیت می باشد

نام محصول	میزان تولید	توان صادره
گوسفند و گاو	۱۵۲۷۴ تن	۵۶۶۹ تن
گوشت ماهی	۵۴۰ تن	۴۴۰ تن
پوست	۷۱۶۹۰ جلد	۷۱۶۹۰۰ جلد
عسل	۲۶۴ تن	۹ تن
اسب ترکمن	۷۰۰ راس	۲۵۰ راس

گردشگری در استان :

جاذبه های فرهنگی استان

خراسان شمالی را اگر "گنجینه فرهنگ ها" لقب دهیم؛ گزافه گویی نکرده ایم . وجود قومیت های گوناگون کرمانج، فارس (تات) ، ترک ، ترکمن ، کردواقلیت های بلوچ ، عرب، لروترک ها با همه ویژگی های فرهنگی خاص خود شان سبب شده لقب " گنجینه فرهنگ ها" برازنده این خطه با اهمیت از جمهوری اسلامی ایران باشد. جاذبه های فرهنگی استان خراسان شمالی امروزه به یکی از مهم ترین ابزارهای منطقه جهت جلب گردشگران مختلف ایرانی و خارجی تبدیل شده است . صنایع دستی استان خراسان شمالی که توسط قوم های گوناگون این خطه ساخته می شوند؛ هریک از ویژگی های منحصر به خود برخوردار است .

موسیقی استان خراسان شمالی نیز مخلوطی از نواهای گوناگون همراه با اشعار زیبای محلی است که برای گردشگران شنیدنی و دیدنی است. لباس های محلی هریک از اقوام یادشده نیز از دیگر جاذبه های فرهنگی استان خراسان شمالی به شمار می آیند . قوم های ترکمن ، کرد، بلوچ ، لر و عرب هریک دارای ویژگی های فرهنگی ، صنایع دستی ، لباس های سنتی و موسیقی خاص خود است و همین گوناگونی ؛ خراسان شمالی را به گنجینه زیبای فرهنگ ها و جاذبه های فرهنگی تبدیل کرده است. گردشگران فرهنگی استان خراسان شمالی با یک سفر به این منطقه با چندین قوم و خصیصه های فرهنگی اقوام مختلف آشنا خواهند شد.

جاذبه های طبیعی استان

استان خراسان شمالی که " نگین سبز شمال خاور ایران " لقب گرفته در بهار ۱۳۸۳ از خراسان بزرگ منفک و به یک استان مجزا تبدیل شده است. این منطقه دارای ۶ شهرستان بوده و از جاذبه های طبیعی منحصر به فردی برخوردار است. ارتفاعاتی هم چون آلاداغ، سالوک ، می سی نوو یادمان داغی از مهم ترین ارتفاعات ورودخانه اترک به عنوان تنها رودخانه دایمی و پرآب شمال خاور ایران در این استان جریان دارد . بخش قابل توجهی از پارک ملی گلستان در این استان واقع شده و به جاذبه های گردشگری طبیعی این منطقه افزوده است. مناطق گردشگری چون: روستای زیبای درکش درمانه و سملقان ، رویین دراسفراین ، گلیان در شیروان ، مایوان و خسرویه در فاروج ، بش قارداش ، بابا امان و اسفیدان در بجنورد از دیگر جاذبه های گردشگری استان خراسان شمالی به شمار می روند .

تصاویری از مناظر طبیعی خراسان شمالی

روستای رویین اسفراین

منطقه گردشگری بابا امان بجنورد

جاذبه های تاریخی و معماری استان

سرزمین خراسان شمالی در زمان اشکانیان از سرزمین های مهم نساء واقوام پارت بوده ودرطول تاریخ گذرگاه حکومت های متعددی بوده است . وجود ۶۰۶ اثر تاریخی ومحوطه های باستانی متعددبا سوابقی چندین هزارساله بیان گر غنای تاریخی این استان است.

آیینه خانه مفخم دربجنورد، از زیبایی های معماری قال توجهی برخوردار است وقدمت آن به دوره قاجاریه می رسد. نارین قلعه ی بجنورد نیز از دیگر بناهای دیدنی استان به شمار می رود که بنای آن باستانی است وگفته می شوند

شاید از آثار شهر باستانی "بیژن گرد" باشد. **ارگ تاریخی بلقیس** در اسفراین ، **بنای سنگی اسپاخو** در مانه و سملقان ، **قلعه جلال الدین جاجرم**، **چهار تاقی تیموری شیروان** و **امام زاده سید حمزه فاروج** ، از شاخص ترین آثار تاریخی و معماری استان خراسان شمالی هستند. **تپه باستانی سارمران** نیز در باختر اسفراین واقع شده و آثار سفالی پراکنده بر روی این تپه ، مبین دوره های تاریخی اوایل اسلام است در شمال خاوری اسفراین ، **نوشیروان (فقت دژ)** ، زادگاه سلطان انوشیروان واقع شده که آثاری در این ناحیه واقع شده اند که برخی از آن ها به قرن های اولیه اسلامی تعلق دارند.

جاذبه های اجتماعی استان

جاذبه های اجتماعی استان خراسان شمالی بخش مهمی از دیدنی های این منطقه را تشکیل می دهند. استان خراسان شمالی از نظر اجتماعی یک دست نبوده و محل زندگی اقوام گوناگون است. قومیت های مختلفی در استان خراسان شمالی زندگی می کنند که از جمله آن ها می توان : قوم های کرمانج، تات، ترک، ترکمن، کرد، اقلیت های بلوچ، عرب، لرو فارس های مهاجر را نام برد. وجود قومیت های گوناگون و فرهنگ های متنوع سبب به وجود آمدن تنوع بسیاری در جاذبه های اجتماعی این سرزمین شده به طوری که هر یک از اقوام یاد شده دارای آداب و رسوم، جشن ها، آیین های گوناگون و مراسم ها و غذاهای محلی خاص خود هستند. لباس های محلی و رنگارنگ اقوام مختلف، شیوه ییلاق و قشلاق عشایر استان خراسان شمالی و آداب و رسوم خاص آن ها همواره برای بازدیدکنندگان و گردشگران اجتماعی جذاب و دیدنی است. جشن ها و آیین های محلی که براساس آداب و رسوم هر یک از اقوام در این استان برگزار می شوند؛ از دیگر جاذبه های اجتماعی منطقه به شمار می آید.

توان صادراتی استان

ردیف	نوع کالا	ظرفیت تولید (تن)	میزان تولید (تن)	میزان صادرات (تن)	میزان واردات (تن)	ارزش صادرات (دلار)	ارزش واردات
۱	سیمان صادراتی	۵۲۰۰۰	۳۸۰۰۵۰	۴۹۸۷۳	۳۲۷۴۱۳۳		
۲	گاز آمونیاک	۳۱۶۸۰۰۰ متر مکعب	۳۱۶۸۰۰۰ متر مکعب	۱۷۵۷/۵۲۰	۱۱۴۲۳۸/۸۰		
۳	اوره کشاورزی	۴۹۵۰۰۰	۴۹۵۰۰۰	۷۴۹۸/۵۰۰	۱۱۲۳۸۳۵/۰۵		
۴	کریستال ملامین	۲۰۰۰۰	۲۰۰۰۰	۱۷۴۷۱	۱۸۰۸۹۱۵۵		
۵	سیمان خاکستری (سیمان بجنورد)	۶۰۰۰۰۰	۶۰۰۰۰۰	۳۲۵۲۴	۱۱۸۳۰۰۰		
۶	شمش فولادی ومقاطع فولادی	۴۹۰۰۰	۴۹۰۰۰	۴۴۴۰	۲۸۰۰۰۰۰ یورو		
۷	باریت / معدنی			۳۰۰			
۸	آلومینا / معدنی			۱۰۰۰۰			
۹	واحد لوله سازی- لوله های بدون درز درسایزهای ۵/۵ تا ۱۶ اینچ	۳۲۰۰۰۰					
۱۰	واحد رزوه زنی لوله های CASING درسایزهای ۷ تا ۱۶ اینچ	۲۵۰۰۰۰					
۱۱	واحد رزوه زنی لوله های TUBING درسایزهای ۱/۹ تا ۷ اینچ	۲۰۰۰۰۰					
۱۲	واحد اتصالات TUBING و CASING	۲۰۰۰۰۰۰ واحد					
۱۳	واحد عملیاتی حرارتی	۲۰۰۰۰۰					
۱۴	انواع لوله های	۳۲۰	برنامه سال ۶۰-۸۴		۰/۳	۲۰۰۰	